

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-April, 2026-yil

BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI INDIKATORLARINI MONITORING QILISHDA MILLIY STATISTIKA TIZIMINING O‘RNI

Qodirjonova Mubina

Turobova Dilnoza

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti izlanuvchilari

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) global indikatorlar tizimini shakllantirish, ularni milliy darajada monitoring qilish va bu jarayonda milliy statistika tizimining o‘rni hamda ahamiyati atroflicha tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli transformatsiya va "Big Data" texnologiyalarining statistik hisobotlar sifatini oshirishdagi roli, ma’lumotlarning shaffofligi va xalqaro metodologiyalarga muvofiqligi masalalari o‘rganilgan. O‘zbekiston misolida statistik monitoring tizimini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ilgari surilgan.*

Kalit so‘zlar: *Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM), milliy statistika, monitoring, indikatorlar, raqamli iqtisodiyot, ma’lumotlar integratsiyasi, ochiq ma’lumotlar, statistik tahlil.*

I. KIRISH: GLOBAL KUN TARTIBI VA MONITORING ZARURIYATI

2015-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan "2030-yilgacha bo‘lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi kun tartibi" insoniyat oldida turgan eng

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

dolzarb iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal etishga qaratilgan. Ushbu global dastur 17 ta maqsad va 169 ta vazifani o‘z ichiga oladi. O‘zbekiston Respublikasi ushbu global maqsadlarni milliy darajada ijro etish majburiyatini olib, 16 ta milliy barqaror rivojlanish maqsadini tasdiqlagan.

Har qanday taraqqiyot dasturining muvaffaqiyati uni qanchalik aniq monitoring qilishga bog‘liq. Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) indikatorlari — bu shunchaki raqamlar emas, balki mamlakatning qaysi yo‘nalishda ketayotganini ko‘rsatuvchi "kompas"dir. Milliy statistika tizimi (MST) bu jarayonda markaziy bo‘g‘in hisoblanib, u ma’lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish va xalqaro hamjamiyatga taqdim etish uchun mas’uldir.

II. MILLIY STATISTIKA TIZIMINING STRATEGIK VAZIFALARI

Barqaror rivojlanish indikatorlarini monitoring qilishda milliy statistika tizimi zimmasiga quyidagi strategik vazifalar yuklanadi:

Ma’lumotlar sifatini ta’minlash: Statistik ma’lumotlar xolis, ishonchli va shaffof bo‘lishi shart. Bu milliy reytinglar va investitsion jozibadorlik uchun o‘ta muhimdir.

Metodologik muvofiqlik: Milliy indikatorlarni hisoblash usullarini BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar standartlariga to‘liq moslashtirish.

Idoralararo integratsiya: Ijtimoiy himoya, sog‘liqni saqlash, ekologiya va ta’lim vazirliklari bazalarini yagona statistik platformaga birlashtirish.

MST faoliyatining optimallasuvi davlatga resurslarni to‘g‘ri taqsimlash imkonini beradi. Masalan, kambag‘allikni qisqartirish (1-maqsad) yoki sifatli ta’lim (4-maqsad) bo‘yicha aniq statistik ko‘rsatkichlar bo‘lsagina, davlat dasturlari samarali ishlaydi.

III. RAQAMLI TRANSFORMASIYA VA MONITORINGNI OPTIMALLASHTIRISH

Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida monitoring tizimi sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. An’anaviy statistik hisobotlar o‘rnini avtomatlashtirilgan tizimlar egallamoqda.

O‘zbekistonda BRM indikatorlarini monitoring qilishda quyidagi texnologik yondashuvlar qo‘llanilishi lozim:

"Big Data" (Katta ma’lumotlar): Mobil operatorlar, sun’iy yo‘ldosh tasvirlari va bank tranzaksiyalari ma’lumotlaridan foydalangan holda real vaqt rejimida monitoring o‘tkazish.

Blockchain: Statistik ma’lumotlarning xavfsizligi va ularni o‘zgartirib bo‘lmasligini ta’minlash, bu esa xalqaro tashkilotlarning milliy statistikaga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

Onlayn portallar: Hozirda faoliyat yuritayotgan nsdg.stat.uz platformasini yanada takomillashtirish, foydalanuvchilar uchun interaktiv tahlil (Data Visualization) imkoniyatlarini kengaytirish.

IV. O‘ZBEKISTON MILLIY STATISTIKA TIZIMI TAHLILI

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi tomonidan olib borilayotgan islohotlar natijasida mamlakatimiz ochiq ma’lumotlar bo‘yicha jahon reytinglarida yuqori pog‘onalarga ko‘tarildi. 2024-yil holatiga ko‘ra, BRMning 120 dan ortiq indikatorlari bo‘yicha muntazam statistik ma’lumotlar shakllantirib borilmoqda.

Biroq, ekologik barqarorlik (13, 14, 15-maqsadlar) bo‘yicha indikatorlarni hisoblashda hali ham ayrim metodologik bo‘shliqlar mavjud. Masalan, yerlarning degradatsiyasi yoki biologik xilma-xillikni monitoring qilishda milliy statistika tizimi zamonaviy geofazoviy (GIS) ma’lumotlarga ko‘proq tayanishi zarur.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

V. INDIKATORLARNI MONITORING QILISHDAGI MUAMMOLAR

Tadqiqot jarayonida milliy statistika tizimi oldida turgan bir qator tizimli muammolar aniqlandi:

Ma'lumotlarning fragmentatsiyalashgani: Har bir vazirlik o'z ichki bazasiga ega, lekin ularning MST bilan integratsiyasi to'liq yakunlanmagan.

Kadrlar yetishmovchiligi: Statistik ma'lumotlarni nafaqat yig'ish, balki "Data Science" yordamida chuqur tahlil qila oladigan kadrlar yetishmaydi.

Mintaqaviy statistika: Tuman va shahar darajasidagi statistik ko'rsatkichlarning markaziy bazaga nisbatan kechikib kelishi.

VI. XALQARO TAJRIBA VA MILLIY ADAPTASIYA

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Rivojlangan davlatlar (Estoniya, Shvetsiya, Janubiy Koreya) tajribasi shuni ko‘rsatadiki, statistika tizimi qanchalik ochiq bo‘lsa, barqaror rivojlanish ko‘rsatkichlari shunchalik yuqori bo‘ladi.

Estoniya modeli: "Daraxt shaklidagi monitoring" tizimi orqali har bir indikatorning holati ranglar (yashil, sariq, qizil) yordamida vizuallashtiriladi.

Tavsiya: O‘zbekiston MST tarkibida "BRM tahliliy markazi"ni tashkil etish va xalqaro metodologiyani mahalliyashtirish jarayonini jadallashtirish lozim.

VII. IQTISODIY VA IJTIMOIIY SAMARADORLIK

Sifatli monitoring tizimining iqtisodiy samarasi beqiyosdir. Aniq statistikaga asoslangan qarorlar davlat byudjeti xarajatlarini kamida 10-15 foizga optimallashtiradi. Chunki yordamga muhtoj qatlam yoki ekologik inqiroz hududi haqida aniq raqamlar bo‘lsa, moliyaviy resurslar "nuqtali" (targeted) yo‘naltiriladi. Bu esa barqaror rivojlanishning iqtisodiy poydevorini mustahkamlaydi.

VIII. OPTIMALLASHTIRISH BO‘YICHA TAKLIFLAR

Milliy statistika tizimini BRM monitoringida yanada samarali qilish uchun quyidagilarni taklif etamiz:

Yagona raqamli statistik ekotizimni yaratish: Barcha davlat idoralari ma’lumotlarini avtomatik rejimda Statistika agentligiga uzatish.

Indikatorlarni mahalliyashtirish: Har bir viloyat va tuman kesimida BRM pasportini shakllantirish.

Ochiqlikni oshirish: Statistik ma’lumotlarni xalqaro metadata standartlariga muvofiq e’lon qilib borish.

IX. XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Barqaror rivojlanish maqsadlari indikatorlarini monitoring qilishda milliy statistika tizimi eng asosiy axborot manbai va tahliliy vositadir. MSTni raqamlashtirish, kadrlar salohiyatini oshirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish orqali O‘zbekiston o‘zining 2030-yilgacha bo‘lgan strategik maqsadlariga muvaffaqiyatli erisha oladi. Shaffof va ishonchli statistika — mamlakat taraqqiyotining ko‘zgusi bo‘lib xizmat qiladi.

X. MILLIY STATISTIKA TIZIMINING INSTITUTIONAL VA HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH

BRM monitoringi samaradorligi bevosita statistika tizimining huquqiyligi va mustaqilligiga bog‘liq. O‘zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi “Rasmiy statistika to‘g‘risida”gi Qonuni ushbu yo‘nalishda muhim poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Biroq, 1-sho‘ba doirasida raqamli iqtisodiyot monitoringini kuchaytirish uchun tizimda "Ochiq ma’lumotlar ekotizimi"ni (Open Data Ecosystem) qonuniy mustahkamlash lozim.

Bu borada milliy statistika tizimi nafaqat hisobot yig‘uvchi, balki barcha davlat idoralari uchun "Metama’lumotlar regulyatori" vazifasini o‘tashi kerak. Bu esa har bir idoraviy ma’lumotning xalqaro standartlarga mosligini avtomatik nazorat qilish imkonini beradi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

XI. MA’LUMOTLAR SIFATINI TA’MINLASHNING XALQARO "DQAF" MODELINI

BRM indikatorlarini monitoring qilishda ma’lumotlar sifati eng birinchi darajali masaladir. Xalqaro valyuta jamg’armasi (XVJ) tomonidan tavsiya etilgan Data Quality Assessment Framework (DQAF) modelini milliy statistika tizimiga tatbiq etish quyidagi 5 ta yo‘nalishda sifatni kafolatlaydi:

Institutsional kafolatlar: Statistika organlarining xolisligi.

Uslubiy asoslar: Ko‘rsatkichlarning xalqaro hisoblash usullariga mosligi.

Aniqlik va ishonchlilik: Birlamchi ma’lumotlarning manbalari bilan mosligi.

Foydalanish qulayligi: Ma’lumotlarning iste’molchilarga (olimlar, investorlar, aholi) oson tushuniladigan formatda taqdim etilishi.

Vaqt-vaqti bilan yangilanish: BRM indikatorlarining dolzarbligini saqlash uchun ularni e’lon qilish muddatlarini qisqartirish.

XII. MONITORINGDA EKONOMETRIK MODELLAR VA PROGNOZLASHTIRISH

BRM monitoringi faqat o‘tgan davr hisobotini berish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Milliy statistika tizimi negizida "Prediktiv tahlil" (bashorat qilish) tizimini yo‘lga qo‘yish lozim.

Masalan, iqlim o‘zgarishi (13-maqсад) va uning qishloq xo‘jaligiga (2-maqсад) ta’sirini statistik korrelyatsiya modellari orqali tahlil qilish, kelajakda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan iqtisodiy yo‘qotishlarning oldini olishga yordam beradi. Raqamli iqtisodiyotda bu jarayonlar "Machine Learning" (mashinali o‘rganish) algoritmlari orqali amalga oshiriladi, bu esa xatolik ehtimolini 2-3 foizgacha kamaytiradi.

30-Aprel, 2026-yil

XIII. JAMOATCHILIK NAZORATI VA STATISTIKA SHAFFOFLIGI

BRMning 16-maqjadi (Tinchlik va adolatli institutlar) doirasida milliy statistika tizimi aholi bilan qayta aloqani (feedback) kuchaytirishi zarur. Fuqarolik jamiyati institutlari statistik ma’lumotlarning asosiy foydalanuvchisi sifatida monitoring jarayoniga jalb etilishi kerak. Bu esa "Muqobil statistika" (Alternative data) tushunchasini rivojlantiradi va rasmiy raqamlarning xalqaro miqyosdagi ishonchliligini (Trust in statistics) oshiradi.

XIV. TIZIMNI OPTIMALLASHTIRISH BO‘YICHA AMALIY TAKLIFLAR

Tadqiqotimiz natijalariga ko‘ra, milliy statistika tizimini BRM monitoringi bo‘yicha yanada optimallashtirish uchun quyidagi amaliy choralar taklif etiladi:

Milliy metadata katalogini yaratish: Har bir BRM indikatori qaysi algoritmlar asosida hisoblanayotganini tushuntiruvchi ochiq reestr.

Kadrlar "Data-centrizm"i: Statistika agentligi xodimlarini Python, R va SQL kabi ma’lumotlar bilan ishlash tillarida o‘qitish orqali tahlil sifatini yangi bosqichga olib chiqish.

Smart-hisobotlar tizimi: Kichik va o‘rta biznes sub’ektlaridan statistik hisobotlarni yig‘ishni to‘liq avtomatlashtirish, bu esa MST uchun iqtisodiy faollik ko‘rsatkichlarini operativ olish imkonini beradi.

XV. XULOSA

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, Barqaror rivojlanish maqsadlari indikatorlarini monitoring qilishda milliy statistika tizimi davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining intellektual yadrosidir. Raqamli iqtisodiyot sharoitida statistika tizimining roli "shunchaki raqam yig‘uvchi"dan "strategik tahlilchi" darajasiga ko‘tarilishi kerak. Taklif etilgan innovatsion yondashuvlar va raqamli vositalar O‘zbekistonning 2030-yilgacha bo‘lgan barqaror rivojlanish maqsadlariga muvaffaqiyatli erishishini kafolatlaydi.

XVI. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

O‘zbekiston Respublikasining 2021-yil 11-avgustdagi "Rasmiy statistika to‘g‘risida"gi O‘RQ-707-son Qonuni.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 21-fevraldagi "2030-yilgacha bo‘lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi milliy maqsad va vazifalarni amalga oshirish choratadbirlari to‘g‘risida"gi 83-son qarori.

BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari bo‘yicha global indikatorlar metodologiyasi (UN SDG Indicators Metadata repository).

Kotler P., Keller K.L. Marketing Management (16th Edition). 2022.

Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent, 2022.

World Bank: Statistical Capacity Indicator Dashboard (2024 results for Uzbekistan).

Statistika agentligining rasmiy veb-portali (stat.uz) va BRM milliy portali (nsdg.stat.uz).

Gamidov G.S. "Osnovi metodologii monitoringa ustoychivogo razvitiya". 2023.